

raspevana recenzija vojislav despotov

Sava Damjanov: Kolači, Obmane, Nonsensi, Filip Višnjić, Beograd, 1989

Je objavio Damjanov rukopis debeo, nov, *Kolači, Obmane, Nonsensi* a reč non-sens, što zna i najmanje kritičarsko lice, nije termin besmislice već ne-osetljive na kanon fabulice. Albatros mu je, krila dajući nad morem rukopisa, omogućio da kroz stotinak i više sisa iracionalno mleko pomužene jave teče a to se i čekalo od teča Save. Za čitanje, knjiga je i bez slika teška — sâm Sotona Teškoće kolažno se smeška iz nje; odavno ne bi ovakva teškoća grozna kao Damjanova modernost pozna: cela književnost i istorija u nju su stali, Sava autorski svestan je da to objekti mali su pa ih je, male, što dobro promišlja Negrišorac Skale, pomešao; san, dakle, i javu, muškarstva i ženstva, inaugurirajući postupak istraživanja savršenstva! Relativizir'o sve je jer tek k'o globalno selo hladni ovaj i krupni svet pogledom može da se zgreje, implozijom besomućnih fakata u koje autor uranja do lakata i dublje,

novi život »apoteoze«

Miloš Crnjanski: »O Banatu i o Banačanima«, Književna zajednica N. Sada, 1989.

milivoj nenin

Obimom nevelika knjiga Miloša Crnjanskog »O Banatu i o Banačanima« (priređivač je Stojan Trečakov) počinje »Apoteozom« i onom čuvenom rečenicom: »Gospodo, jednu pijanu čašu Banatu«; i prirodno je da čitalac očekuje takvu tenziju u čitavoj knjizi. Međutim, te tenzije nema: ovo je jedna smirena knjiga. Tačni je, tekstovi koje je Crnjanski pisao kao novinar za »Politiku« i »Vreme« nose u sebi neku prustovsku intonaciju traganja za izgubljenim vremenom, za detinjstvom, za svim onim što je za Crnjanskog već tada bilo kao u snu. (Temišvar je tu najizrazitiji primer: nekad zvan »Mali Beč«, brzo se pretvara u poslednju selendru). Sudar Banata kakvog Crnjanski pamti iz vremena detinjstva, i Banata koji se deli sa Rumunijom, ovde dovodi do otrežnjenja našeg pisca.

Sluti se ovde i jedno dublje osećanje vremena i poznavanje prvenstveno banatskog seljaka — pa bio on Namac, Rumun ili Srbin. Oseća Crnjanski u svojim opisima banatskih mesta i ono što mu banatski seljaci, koji sa njim pričaju, ne kažu; ali oseća Crnjanski i one vanvremenske struje koje prožimaju seljaka i zemlju. Kako je bolno čitati redove o nevažnoj izvedenoj agrarnoj reformi — posle I svetskog rata — kad seljak nema volje da obrađuje zemlju. Ironično će primetiti Crnjanski: ako već nema ko da radi, bar će biti glasača za iduće izbore. (A baš je Crnjanski napisao da Banačanin nije za politiku »on je za zemlju«).

Mnogo toga u ovoj knjizi kao da je rečeno u očaju, u tom svetu pomerenih vrednosti. A tek slika »medunarodno priznate teritorije«: »Na drumu mala kućica i dva naša finansia, Ličana, jedna spava u travi«. Pa granica koja krivuda, da bi ponekad išla posred bare, ili ostavljajući deram i bunar na različitim stranama.

Nije Banat samo »ravna oranica, sa ponekim bagremom, sve do neba na obzorju«. Banat je nešto teže, nešto što se nosi sa sobom —

iznoseći na videlo nevidljivo rublje, priljavu. Cinični duh kraj mrtve tradicije metn'o je na oder, postmodernističar Damjanenko Koder; dekodirat' koderstvo ne bi tako umeli ni Derida ni Prop ni ja! — završena je to značenijska entripija, enciklopederastija mističnog humorizma, definitiv sa crkvom Svetog Srca Teksta načinjenja je šizma! Na zdrave simbole primenjena je kvarnost u cilju da svet se k'o odvojena i druga stvarnost tretira

i u razornu lapidarnost emanira.

Prosto je jako strašno kako se, k'o ludista smeje na brašno suštinsko!

Istoriju ždere mistifikacijski tigar pohotnosti, suprotstavljajući razne suprotnosti i, ne težeći jedinstvu, već fenomenološkom ovčarstvu i svinjstvu. Kunilingvistička ezoterija džojsovske arhislobode donosi milione parčića, burne epizode, pa nas sve što štampano stoji uverava da sve na svetu ovom postoji i da je civilizacija, kompletno sa svetskim bolom, predmet teksta pod Damjanov-kontrolom. Njumetnost kvasodnevnne serpiflaže, na primer, gde autor namerno obrnuto kaže iako tek novim značenjem nervira one koji mrze kad se permutira! Najviše sam zapamtio da erosa energija je silna, da je čak i vagina vile varijabilna, što će reći da: dok neko miški/lirski vilu ljubi antinomijski stežu ga vaginalni zubi, njeni.

Da je na zenitu fantastički Sava lavirint-borac, potvrđuje i u pogovoru doktor Negrišorac.

pevaju bečarce i igraju banatsko kolo posle smrti svoga druga, dok ih stražari tuku. i tu je negde tematsko grupisanje tekstova našlo svoje puno opravdanje.

Moguće je da je ovde trebalo objaviti i tekst o Pančevu — sećanja Crnjanskog na svoje profesorske dane — a možda i odlomak iz sjajnog eseja »Naša nebesa« gde se govori i o nebu Banata. Ali to su sitnice koje nisu presudne za ovu knjigu.

Još nešto, priređivač knjige Stojan Trečakov, morao je biti dosledan. Ako se već pišu godine kada je koji tekst nastao — onda to treba učiniti ispod svakog teksta.

uraditi sam: naći se između odraza i lika

Goran Petrović: SAVETI ZA LAKŠI ŽIVOT, KOS, Beograd, 1989.

nenad šaponja

Kako, šta, odakle, čemu, čime, ima li... — samo su najpovršnija pitanja kojima se zapovedaju sukobi sa svakodnevnim. Lenjost, u odnosu na borbu, navodi za posezanjem ka najraznorodnijim priručnicima fenomenoloških odgonetki ili praktikumima tipa »uradi sam«, »kuvarima«, etc. Tim činom se, najčešće, završava sukob. Ustvari, intencija ka trajnosti samo razrešava svoju trenutnu potrebu. Sve to, naravno, ne bi imalo baš nikakve veze sa književnošću (koja funkcionalno i počiva na dobrovoljnom, vremenski samerljivom, a time i ograničenom i varljivom samoukinuću trajnosti) da jedna od mogućnosti njene realizacije nije upravo literarizacija gore navedenih obrazaca praktičnog života. Tu formalnu mogućnost iskoristio je Goran Petrović (1961) u svojoj prvoj knjizi, nazvanoj, *Saveti za lakši život*. Ovaj kratki roman uz kafu čini pedeset mogućih i nemogućih pitanja i objašnjavanja prislonjenih jedne uz druge, poput domina u redu koje očekuju od čitačeve ruke da pokrene lanac rušenja. Zapravo, radi se o crticama (do-

mišljanjima koja pokušavaju razobličiti poneki od stereotipa svakidašnjice pomerajući pritom težišta opšteusvojene hijerarhije vrednosti na ono što se pretežno čini individualnim kvalitetom. Ti kvaliteti nisu, svakako, novi, oni su samo ponovo otkriveni u projeciranoj individui (odnosno, misaonom fluidu koji reprezentuje varljivi bitak teksta). Reč je o onim elementima nas samih od kojih nas svakodnevnica surovo prečišćava stvarajući sopstvene, uvek simplifikirane, obrasce. U njima se zaboravlja — da ljudi uglavnom lebde (sami, ili sa ženama); da sanjari prave tavanice koncertnih dvorana od sapunice; da predmeti koje vidimo ne moraju nužno i postojati; da roditi se, ne mora značiti i živeti; da čovek je java i san, java lik, a san odraz; da život je zatvorsko dvorište sna... *Saveti* čitaoca podsećaju. Oslobođen, načas, stega fizičke stvarnosti, on dolazi u situaciju da upozna fenomenologiju lebdenja. U tako izmenjenim odnosima, sve može postati događajem koji zavređuje pažnju. Predstava počinje svakim činom koji se može (ili ne može) obaviti. To i jeste alibi autora koji u njemu nalazi povoda za priču što se pomera nekolicinom spisateljskih trikova — relativizacijom života i (nain-